

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

№8

Google Scholar

OPEN ACCESS

ULRICHSWEB[®]
GLOBAL SERIALS DIRECTORY

OpenAIRE

ROAD

НАУЧНАЯ ЭЛЕКТРОННАЯ
БИБЛИОТЕКА
LIBRARY.RU

Academic
Resource
Index
ResearchBib

ISSN
INTERNATIONAL
STANDARD
SERIAL
NUMBER
INTERNATIONAL CENTRE

CYBERLENINKA

BASE

INDEX COPERNICUS
INTERNATIONAL

Crossref

ISSN: 2992-8982

<https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz/>

2025

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Bosh muharrir:

Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich

Elektron nashr. 600 sahifa.

E'lon qilishga 2025-yil 1-avgustda ruxsat etildi.

Bosh muharrir o'rinbosari:

Karimov Norboy G'aniyevich

Muharrir:

Qurbonov Sherzod Ismatillayevich

Tahrir hay'ati:

Salimov Oqil Umrzoqovich, O'zbekiston Fanlar akademiyasi akademigi
Abduraxmanov Kalandar Xodjayevich, O'zbekiston Fanlar akademiyasi akademigi
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Rae Kvon Chung, Janubiy Koreya, TDIU faxriy professori, "Nobel" mukofoti laureati
Osman Mesten, Turkiya parlamenti a'zosi, Turkiya – O'zbekiston do'stlik jamiyati rahbari
Axmedov Durbek Kudratillayevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Axmedov Sayfullo Normatovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Abduraxmanova Gulnora Kalandarovna, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Kalonov Muxiddin Baxritdinovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Siddiqova Sadoqat G'afforovna, pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Xudoyqulov Sadirdin Karimovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Maxmudov Nosir, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Samadov Asqarjon Nishonovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, professor
Slizovskiy Dimitriy Yegorovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Axmedov Ikrom Akramovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Eshtayev Alisher Abdug'aniyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Xajiyev Baxtiyor Dushaboyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Hakimov Nazar Hakimovich, falsafa fanlari doktori (DSc), professor
Musayeva Shoirazimovna, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), professor
Ali Konak (Ali Ko'nak), iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor (Turkiya)
Cham Tat Huei, falsafa fanlari doktori (PhD), professor (Malayziya)
Foziljonov Ibrohimjon Sotvoldix'o'ja o'g'li, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dots.
Utayev Uktam Choriyevich, O'z.Respub. Bosh prokuraturasi boshqarma boshlig'i o'rinbosari
Ochilov Farkhod, O'zbekiston Respublikasi Bosh prokuraturasi IJQKD boshlig'i
Buzrukxonov Sarvarxon Munavvarxonovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Axmedov Javohir Jamolovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Toxirov Jaloliddin Ochil o'g'li, texnika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), katta o'qituvchi
Bobobekov Ergash Abdumalikovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), v.b. dots.
Djudi Smetana, pedagogika fanlari nomzodi, dotsent (AQSH)
Krissi Lyuis, pedagogika fanlari nomzodi, dotsent (AQSH)
Glazova Marina Viktorovna, Iqtisodiyot fanlari doktori (Moskva)
Nosirova Nargiza Jamoliddin qizi, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Sevil Piriyeva Karaman, falsafa fanlari doktori (PhD) (Turkiya)
Mirzaliyev Sanjar Makhamatjon o'g'li, TDIU ITI departamenti rahbari
Ochilov Bobur Baxtiyor o'g'li, TDIU katta o'qituvchisi
Golisheva Yelena Vyacheslavovna, Iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent.

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Editorial board:

Salimov Okil Umrzokovich, Academician of the Academy of Sciences of Uzbekistan
Abdurakhmanov Kalandar Khodjayeich, Academician of the Academy of Sciences of Uzbekistan
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Rae Kwon Chung, South Korea, Honorary Professor at TSUE, Nobel Prize Laureate
Osman Mesten, Member of the Turkish Parliament, Head of the Turkey–Uzbekistan Friendship Society
Akhmedov Durbek Kudratillayevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Akhmedov Sayfullo Normatovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Abdurakhmanova Gulnora Kalandarovna, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Kalonov Mukhiddin Bakhridinovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Siddikova Sadokat Gafforovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Pedagogical Sciences
Khudoykulov Sadirdin Karimovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Makhmudov Nosir, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Samadov Askarjon Nishonovich, Candidate of Economic Sciences, Professor
Slizovskiy Dmitriy Yegorovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Akhmedov Ikrom Akramovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Eshtayev Alisher Abduganiyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khajiyev Bakhtiyor Dushaboyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khakimov Nazar Khakimovich, Doctor of Philosophy (DSc), Professor
Musayeva Shoira Azimovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Professor
Ali Konak, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor (Turkey)
Cham Tat Huei, Doctor of Philosophy (PhD), Professor (Malaysia)
Foziljonov Ibrokhimjon Sotvoldikhoja ugli, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Associate Professor
Utayev Uktam Choriyevich, Deputy Head of Department, Prosecutor General's Office of Uzbekistan
Ochilov Farkhod, Head of DCEC, Prosecutor General's Office of Uzbekistan
Buzrukkhonov Sarvarkhon Munavvarkhonovich, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Akhmedov Javokhir Jamolovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences
Tokhirov Jaloliddin Ochil ugli, Doctor of Philosophy (PhD) in Technical Sciences, Senior Lecturer
Bobobekov Ergash Abdumalikovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Acting Associate Professor
Judi Smetana, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor (USA)
Chrissy Lewis, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor (USA)
Glazova Marina Victorovna, Doctor of Sciences in Economics (Moscow)
Nosirova Nargiza Jamoliddin kizi, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Associate Professor
Sevil Piriyeva Karaman, Doctor of Philosophy (PhD) (Turkey)
Mirzaliyev Sanjar Makhamatjon ugli, Head of the Department of Scientific Research and Innovations, TSUE
Ochilov Bobur Bakhtiyor ugli, Senior lecturer at TSUI
Golisheva Yelena Vyacheslavovna, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor.

Ekspertlar kengashi:

Berkinov Bazarbay, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Po'latov Baxtiyor Alimovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Aliyev Bekdavat Aliyevich, falsafa fanlari doktori (DSc), professor
Isakov Janabay Yakubbayevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Xalikov Suyun Ravshanovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Rustamov Ilhomiddin, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Hakimov Ziyodulla Ahmadovich, iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent
Kamilova Iroda Xusniddinovna, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
G'afurov Doniyor Orifovich, pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Fayziyev Oybek Raximovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Tuxtabayev Jamshid Sharafetdinovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Xamidova Faridaxon Abdulkarim qizi, iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent
Yaxshiboyeva Laylo Abdisattorovna, katta o'qituvchi
Babayeva Zuhra Yuldashevna, mustaqil tadqiqotchi

Board of Experts:

Berkinov Bazarbay, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Pulatov Bakhtiyor Alimovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Aliyev Bekdavat Aliyevich, Doctor of Philosophy (DSc), Professor
Isakov Janabay Yakubbayevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khalikov Suyun Ravshanovich, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Rustamov Ilkhomiddin, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Khakimov Ziyodulla Akhmadovich, Doctor of Economic Sciences, Associate Professor
Kamilova Iroda Xusniddinovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics
Gafurov Doniyor Orifovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Pedagogy
Fayziyev Oybek Raximovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics, Associate Professor
Tukhtabayev Jamshid Sharafetdinovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics, Associate Professor
Khamidova Faridaxon Abdulkarimovna, Doctor of Economic Sciences, Associate Professor
Yakhshiboyeva Laylo Abdisattorovna, Senior Lecturer
Babayeva Zuhra Yuldashevna, Independent Researcher

08.00.01 Iqtisodiyot nazariyasi
08.00.02 Makroiqtisodiyot
08.00.03 Sanoat iqtisodiyoti
08.00.04 Qishloq xo'jaligi iqtisodiyoti
08.00.05 Xizmat ko'rsatish tarmoqlari iqtisodiyoti
08.00.06 Ekonometrika va statistika
08.00.07 Moliya, pul muomalasi va kredit
08.00.08 Buxgalteriya hisobi, iqtisodiy tahlil va audit
08.00.09 Jahon iqtisodiyoti
08.00.10 Demografiya. Mehnat iqtisodiyoti
08.00.11 Marketing
08.00.12 Mintaqaviy iqtisodiyot
08.00.13 Menejment
08.00.14 Iqtisodiyotda axborot tizimlari va texnologiyalari
08.00.15 Tadbirkorlik va kichik biznes iqtisodiyoti
08.00.16 Raqamli iqtisodiyot va xalqaro raqamli integratsiya
08.00.17 Turizm va mehmonxona faoliyati

Muassis: "Ma'rifat-print-media" MChJ

Hamkorlarimiz: Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti, O'zR Tabiat resurslari vazirligi, O'zR Bosh prokuraturasi huzuridagi IJQK departamenti.

Jurnalning ilmiyligi:

“Yashil” iqtisodiyot va taraqqiyot” jurnali

O'zbekiston Respublikasi
Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar
vazirligi huzuridagi Oliy
attestatsiya komissiyasi
rayosatining
2023-yil 1-apreldagi 336/3-
sonli qarori bilan ro'yxatdan
o'tkazilgan.

MUNDARIJA

Smart-logistika texnologiyalarini joriy etish orqali oziq-ovqat mahsulotlarini yetkazib berish tizimini optimallashtirish (Toshkent viloyati misolida).....	14
Mavlanov Sobirjon Pardabayevich	
Tijorat banklarida korporativ boshqaruvning xalqaro tamoyillari asosida boshqaruv sifatini oshirish	20
Sattarov Umirzoq	
Современные банковские продукты	24
Хужамуратов Аббос Мардонович	
Amerika qo'shma shtatlarining ijtimoiy himoya tizimi.....	29
Abdullayeva Sayyora Aleksandrovna	
Совершенствование рынка услуг высшего образования как фактор повышения занятости населения в условиях цифровой экономики.....	33
Ибрагимов Тимур Ибодуллаевич, Асланова Дилбар Хасановна	
Iqtisodiy fanlarni o'qitishda interaktiv metodlarning qo'llanilishi va ularning samaradorligi.....	39
Kabulov Baxram Kuzibaevich	
Korxonalarda raqobat razvedkasi tizimlarini rivojlantirishda innovatsion raqamli texnologiyalarining o'rni.....	45
Tursunxo'jayev Sardor Jamoliddin o'g'li	
O'zbekiston banklarida sun'iy intellekt foydalanish samaradorligini oshirish.....	51
Kamolov Sardorbek Davlatjon o'g'li	
Agrar korxonalar xo'jalik faoliyatida risklarni boshqarish bo'yicha samarali boshqaruv qarorlarini qabul qilishning metodologik asoslari.....	59
Baymirzaev Dilmurod Nematovich	
Основные направления инвестиционной политики Узбекистана в соответствии со стратегией-2030	66
Исомов Б. С.	
Tashish va saqlash xizmatlarini ko'rsatuvchi korxonalarda raqamli texnologiyalardan foydalanish holati.....	70
Rajabov Orzujon Mamasoliyevich	
Ijtimoiy infratuzilmani modernizatsiya qilishda DXSHning o'rni: madaniyat va sport sohasida imkoniyatlar	78
Baykalonov Jalil G'aybulloyevich	
Анализ состояния и перспективы развития активного и спортивного туризма в Узбекистане.....	93
Бойко Фарида Чингисовна, Ивонина Наталья Викторовна	
Переоценка и фальсификация стоимости имущества: международные практики, риски и пути решения.....	99
Мансурова Сайёра Бахтияровна	
Hudud sanoati tarkibiy o'zgarishlarini prognozlash usuli.....	106
Djumayev Farrux Toshmuratovich	
Углеродный след и декарбонизация промышленности Узбекистана: роль возобновляемой энергетики и международный опыт	111
Авезова Нилуфар Раббанакуловна, Ощепкова Эльвира Ахтемовна, С.М. Махмудов, А.А. Холиков, Авезова Нилуфар Раббанакуловна	
The process of developing startups based on management principles	119
Ilxamov Azizbek Yodgor o'g'li	
The impact of economic policy on non-performing loans: the case of Uzbekistan.....	126
Jalalov Mashkhurbek Gaybullo ugli	
Основные направления инвестиционной политики Узбекистана в соответствии со стратегией-2030	134
Исомов Б. С.	

Ko'p kvartirali uylarni boshqaruv organlari tomonidan aholiga sifatli xizmat ko'rsatishni qo'llab quvvatlashni takomillashtirish	138
Umarov Begzodbek Jaloldinovich	
O'zbekistonda iqtisodiyotni innovatsion rivojlantirishning institutsional asoslari.....	143
Fayzullayev Jonibek Negmatullayevich	
Davlat - xususiy sheriklik loyihalarining samaradorligini oshirish.....	150
Tursunov Imomnazar Egamberdiyevich, Hamroyev G'ayratjon Sultonovich	
O'zbekiston sug'urta bozorida hayot sug'urtasi xizmatlarining rivojlanish tendensiyalari va istiqbollari.....	155
Bazarov Zakir Xonqulovich	
Tijorat banklari likvidligini tartibga solish yo'llari.....	160
Tursunpo'latov Sohnbazar Kasimjon o'g'li, Nomozova Mohinur Maxmud qizi	
Atrof-muhit ifloslanishini kamaytirishda yashil moliya vositalarining roli: xalqaro tajriba va O'zbekiston imkoniyatlari	163
Yuldasheva Madina Tohir Qizi	
Geofazoviy ma'lumotlar asosida hududlarning farovonlik darajasini aniqlash	173
Toymasov Zufarjon Zokir o'g'li	
Методы и критерии оценки эффективности конкурентоспособности предприятия	179
Кучаров Абдор Сабижанович, Бобожинов Азиз Бабаханович, Алижанова Камила Тохир кизи	
Korxonalarda innovatsion jarayonlarni boshqarishning tashkiliy-iqtisodiy mexanizmini takomillashtirish.....	187
Narbeyeve Dilnoza Darvishaliyevna	
Development of entrepreneurship in Uzbekistan: management strategies in the context of economic reforms	192
Ibragimova Saida Ilkhomovna	
Aloqa korxonalari xizmat faoliyatida diversifikatsiya qilishning ilmiy baholash usullari va ulardan foydalanish.....	197
Tursunova Mastura Taxirovna	
Developing effective marketing strategies for tourism development in Uzbekistan	204
Fayzullayev Nodirbek Baxtiyor o'g'li	
Yakka tartibdagi tadbirkorlarni soliqqa tortish mexanizmlarini takomillashtirish masalalari.....	208
Yuldashev Yashnarjon Xolmirzayevich	
Yoshlar sanoat va tadbirkorlik zonalarida investitsiya loyihalarini bank kreditlari orqali moliyalashtirish.....	212
Jamalova Dilnoza Egamberdiyevna	
Цифровизации системы стратегического управления предприятий нефтегазовой отрасли Республики Узбекистан.....	217
Азимов Кабул	
Индекс устойчивости региона против бедности (poverty resilience index – pri): на примере бухарской области Республики Узбекистан (2024)	223
Мухамедова Мадинабону Мехридиновна	
Экономические аспекты внедрения цифровых технологий в полиграфии.....	230
Юсупхужаева Шахноза Музаффар кизи	
Mintaqalararo iqtisodiy hamkorlikni shakllantirish va barqaror rivojlantirishning ilmiy-nazariy asoslari.....	233
Sattorov R. A.	
Web3'da real vaqt ma'lumot sinxronizatsiyasi — tarmoqdagi kechikishlar va ularni kamaytirish texnologiyalari.....	240
Raimov Ulugbek Yorqinbek o'g'li	
Tijorat banklarining likvidligini tartibga solish amaliyotining dolzarb masalalari	246
Sayfutdinov Bobur Nodirovich	
Tijorat banklarining investitsion jozibadorligini oshirish yo'llari.....	255
Yuldoshev Otabek Jovli o'g'li	

Tijorat banklarining investitsion faolligini oshirish yo'llari.....	261
Ortiqov Sidiqjon Xolmurodovich	
Innovatsion yondashuvlar orqali davlat xaridlarida iqtisodiy samaradorlikni oshirish	266
Kurbonbekov Sardorbek Ravshanovich	
Hududlarda barqaror rivojlanish nazariyalarining sanoat korxonalari faoliyatiga ta'siri	270
Sadriddinov Baxtiyor Shamsiddin o'g'li	
Turizm platformalarining raqobatbardoshligini oshirishda zamonaviy kontent va raqamli marketing strategiyalarining integratsiyalashgan yondashuvi.....	277
Dadamirzayev Sarvarbek Ulug'bek o'g'li	
Bank xizmatlarida innovatsion texnologiyalarni kengaytirish yo'nalishlari.....	283
Almosova Shohista Jobirovna	
Модели организации казначейства в ведущих стран мира.....	288
Сагдиев Равшан Сайфуллаевич	
Paxta-to'qimachilik klasterlari faoliyatini nazariy jihatlar va rivojlantirish yo'llari.....	302
B.Sh.Shadmanov	
Qurilish sanoatini rivojlantirishda tabiiy resurslardan kompleks foydalanishning ahamiyati.....	307
Yuldasheva Mexrunisa Kasimjan qizi	
Yangi O'zbekistonning "Yashil" iqtisodiyoti: qiyosiy tahlilning asosiy tendentsiyalari	313
Ro'ziyeva Dilfuza Toshmurovna	
Oliy ta'limda raqamli texnologiyalarning muammolari va uni bartaraf etish yo'nalishlari.....	318
Abduraxmanova Malika Abdujaparovna	
Namangan viloyatining Farg'ona vodiysi qo'shni hududlari bilan iqtisodiy hamkorligining hozirgi holati va rivojlantiruvchi omillari	323
Sattarov R.A.	
Desentralizatsiyalangan ma'lumot almashish protokollari: IPFS, Filecoin va Arweave tahlili	328
Raimov Ulugbek Yorqinbek o'g'li	
Transport xizmatlari ko'rsatish biznes-jarayonlarini raqamli transformasiya talablari asosida takomillashtirish.....	333
Komilov Asror Akmalovich	
Empowering the Future: Assessing the Role of Automation, Internet of Things (IoT), and Demand Management in Enhancing Energy Efficiency of Smart Grids.....	338
Khakimjanova Surayyo Khabibullayevna	
Ta'lim jarayonida sun'iy intellektdan foydalanish tajribalari (xalqaro va mahalliy misollar)	345
Madaminov Shoxruxbek Ma'rufjon o'g'li	
Zamonaviy sharoitlarda uy-joy fondini boshqarishning moliyaviy mexanizmini takomillashtirish	352
Inoyatova Durdona Shoxaydarovna, Karimova Aziza A'zamiddin qizi	
Mijozlar tajribasini yaxshilashda raqamli integratsiya strategiyalari: "O'zbektelekom" AK tajribasi.....	358
Islamov Javlon Rasulovich	
Tijorat banklari orqali jinoiy yo'l bilan olingan daromadlarni legallashtirishga qarshi kurashish mexanizmlari.....	361
Rustamov Sunnatillo Rustamovich	
Yashil iqtisodiyot barqaror rivojlanish omili sifatida: Yevropa tajribasi.....	368
Turobjanov Murodjon Maxammadjanovich	
Ijtimoiy-iqtisodiy barqarorlikka erishishda kichik biznes va mahalla hamkorligi modellarini takomillashtirish	373
Murotov Nodir Xujamqulovich	
Xalqaro moliya institutlarining O'zbekiston bank sektori va iqtisodiyotiga ta'siri: YETTB faoliyati misolida tahlil.....	378
Alimov Azizbek Alievich	
Bankrotlik xavfini tahlil qilish modellari.....	386
Nasiriddinov Bahouddin Nuriddinovich	

Xizmat ko'rsatish korxonalarida sifat va samaradorlikni oshirishni takomillashtirish yo'llari.....	393
Burxonova Nargiza Mirshohid qizi	
Iqtisodiyotni modernizatsiyalash jarayonida bank tizimi islohotlari va ularni boshqarish strategiyalari.....	400
Hamroyev Xurshid Jalilovich	
“Temir yo'l transportida MHXSni joriy etishning ahamiyati va milliy standartlar bilan taqqoslama tahlili”	405
Babaxalov Norbo'ta Eshnazarovich	
Banking and financial services in the process of economic development digitalization and its advantages and security of the process	409
Nosirova Nargiza Jamoliddin qizi, Baxanurov Oqil Odil og'li	
Kichik biznesda moliyaviy barqarorlikni ta'minlashdagi asosiy muammolar va ularni bartaraf etish yo'llari.....	416
Abduvosit Omonboyev	
“Futurologiya va mintaqaviy iqtisodiy transformatsiya: Markaziy Osiyoda O'zbekistonning strategik senariylari”	421
Siddiqov Abdusalom Abdumalikovich	
Kichik biznes subyektlarini bank kreditlari orqali qo'llab-quvvatlashning rivojlangan xorijiy davlatlar tajribalari.....	425
Irgasheva Nigora Akbarovna	
Туристская мобильность стран персидского залива как устойчивый и перспективный источник въездного туризма в Узбекистан	434
Додиев Феруз, Голышева Елена Вячеславовна	
Turistik erkin iqtisodiy zonalarda investitsiya loyihalarini amalga oshirish: Imkoniyatlar, muammolar va istiqbollar	443
Xoliqov Dostonbek Rustam o'g'li	
Oliy ta'limda davlat-xususiy sheriklik: moliyalashtirish modelini modernizatsiya qilish yo'nalishlari.....	449
Bozorov Alisher O'zimurotovich	
Xalqaro raqamli intergatsiya, raqamlashtirish sharoitida tijorat banklari faoliyati tahlili	455
Turapov Bahromjon Alisher o'g'li	
To'g'ridan-to'g'ri xorijiy investitsiyalar – iqtisodiyot taraqqiyotining muhim omili.....	461
Mamatkulova Nodira Maxkamovna	
Davlat xaridlari ishtirokchilarining elektron-skoring tizimi.....	465
Mamasoliyev Abrorbek Abdug'ani o'g'li	
Qishloq xo'jalik korxonalarida melioratsiya xarajatlari xisobining muammolari va yechimlari.....	469
Baxriev Muxiddin Sheralievich	
O'zbek banklarining xarajatlar samaradorligini stoxastik chegara modelida baholash	481
Xannayev Sherzod	
Практические подходы к выявлению и оценке налоговых рисков на основе сегментации деятельности налогоплательщиков	490
Голубова Ольга Сергеевна, Элбаева Мукаддас Рашидовна	
Iqtisodiyot tarmoqlarida investitsiyalardan samarali foydalanishni tashkil etish chora-tadbirlari va investitsiyalarni jalb qilish istiqbollari.....	496
No'monjonova Muazzam Maxbubjon qizi	
Empowering the future: The impact of automation, iot, and demand management on energy efficiency in smart grids.....	501
Khakimjanova Surayyo Khabibullayevna	
Institutsional o'zgarishlar sharoitida aholi daromadlari tarkibining oshishi va daromadlar tengsizligini kamaytirishning istiqbolli yo'nalishlari	508
Ergasheva Nafisa Baxridinovna	
Международные индексы, определяющие цифровое развитие страны	513
Талъатова Диёра Боходир кизи	

Sog'liqni saqlash sohasida davlat-xususiy sheriklik instituti orqali investitsiya loiyhalarini moliyalashtirishda moliyaviy-iqtisodiy samaradorligini baholash metodologiyasi	517
Karabayev Sanjar Abdusamatovich	
Управление качеством в технологических стартапах: Баланс между скоростью и надежностью	527
Хамидуллина Гульнора Рафкатовна, Раджабов Темур Рустамович, Носиров Илхом Аббосович	
Namangan viloyatida iqtisodiy integratsiyani jarayonida eksport va import operatsiyalarining tahlili	535
Adashev Azimjon O'rinboyevich	
Korxonalarda kadrlar tayyorlash ijrosidagi mavjud muammolar va kadrlar siyosatining takomillashtirib borish xususiyatlari	541
Mamatqulov Rustam Muxammadkarimovich	
Yashirin iqtisodiyot tushunchasi, turlari va shakllanish omillari hamda uning iqtisodiyotga ta'siri.....	546
Malikov Abdulaziz Toxirjon o'g'li, S.A. Zakirova	
The purpose of assessing a person's entrepreneurial capacity is to classify their quality characteristics	562
Mansur Matkarimov, Qaxramon Madraximov, Sherjon Sherjonov, Jahongirbek Nurjonov	
Challenges in enhancing the efficient use of economic resources in agriculture within an innovative economy framework.....	568
Nodira Abdullayevna Eshquvattova	
Оценка эффективности существующих методов стратегического управления проектами	573
Мансурова Севара Мансуровна	
Создаются благоприятные условия для индивидуальных предпринимателей и самозанятых лиц	577
Батыров Фархад Бакитович	
Turizm xizmatlarini raqamlashtirishning istiqbollari	585
Djumayeva Muhlisaxon	
Sug'urta kompaniyalarining moliyaviy barqarorligini oshirish metodologiyasini takomillashtirish yo'llari.....	593
Haqberdiyev Bekzod O'ktamovich	

SUG'URTA KOMPANIYALARINING MOLIYAVIY BARQARORLIGINI OSHIRISH METODOLOGIYASINI TAKOMILLASHTIRISH YO'LLARI

Haqberdiyev Bekzod O'ktamovich

PhD, dots., TDIU mustaqil tadqiqotchisi

E-mail: bekdzoduktamovich007@gmail.com

ORCID: 0009-0003-4580-4520

Annotatsiya: Sug'urta kompaniyalarining moliyaviy barqarorligi milliy iqtisodiyotning muhim tarkibiy qismi bo'lib, aholining moliyaviy himoyasini ta'minlashda beqiyos o'rin tutadi. O'zbekiston sharoitida sug'urta bozori jadal rivojlanmoqda, biroq barqarorlikni mustahkamlash uchun metodologik yondashuvlarni takomillashtirish dolzarb masala bo'lib qolmoqda. Ushbu maqolada sug'urta kompaniyalari faoliyatining moliyaviy asoslari, kapital yetarliligi, xavf-xatarlarni boshqarish tizimi va to'lov qobiliyatini oshirish yo'llari tahlil etiladi. Shuningdek, amaldagi qonunchilik va xalqaro tajribalar asosida metodologiyani yangilash zarurligi asoslab berilgan. Adabiyotlar tahlili orqali o'zbek olimlarining fikrlari yoritilgan hamda komparativ tahlil natijalari keltirilgan. Natijada, risk-menejmentni kuchaytirish, aktiv va passivlar nisbatini optimallashtirish, diversifikatsiya asosida moliyaviy ko'rsatkichlarni mustahkamlash takliflari ilgari suriladi.

Kalit so'zlar: sug'urta, moliyaviy barqarorlik, kapital yetarliligi, risk-menejment, likvidlik, investitsiya, aktivlar, passivlar, diversifikatsiya, moliyaviy boshqaruv, xalqaro standartlar, audit, nazorat, innovatsiya, metodologiya, iqtisodiy xavfsizlik.

Abstract: The financial stability of insurance companies constitutes a crucial component of the national economy, playing an essential role in ensuring the financial protection of the population. In Uzbekistan, the insurance market has been developing dynamically; however, enhancing methodological approaches to strengthen financial stability remains a pressing issue. This article analyzes the financial foundations of insurance companies, capital adequacy, risk management systems, and ways to improve payment capacity. Furthermore, the necessity of updating methodologies based on existing legislation and international practices is substantiated. Through a review of literature, the views of Uzbek scholars are highlighted, and comparative analysis results are presented. As a result, proposals are put forward to strengthen financial performance through reinforced risk management, optimization of the ratio between assets and liabilities, and diversification.

Key words: insurance, financial stability, capital adequacy, risk management, liquidity, investment, assets, liabilities, diversification, financial management, international standards, audit, control, innovation, methodology, economic security.

Аннотация: Финансовая устойчивость страховых компаний является важнейшей составной частью национальной экономики и играет исключительную роль в обеспечении финансовой защищённости населения. В условиях Узбекистана страховой рынок развивается динамичными темпами, однако совершенствование методологических подходов к укреплению устойчивости остаётся актуальной задачей. В данной статье рассматриваются финансовые основы деятельности страховых компаний, достаточность капитала, система управления рисками и пути повышения платёжеспособности. Кроме того, обосновывается необходимость обновления методологии на основе действующего законодательства и международного опыта. В обзоре литературы отражены взгляды узбекских учёных, представлены результаты сравнительного анализа. В заключение предлагаются меры по укреплению финансовых показателей за счёт усиления риск-менеджмента, оптимизации соотношения активов и пассивов, а также диверсификации.

Ключевые слова: страхование, финансовая устойчивость, достаточность капитала, риск-менеджмент, ликвидность, инвестиции, активы, пассивы, диверсификация, финансовый менеджмент, международные стандарты, аудит, контроль, инновации, методология, экономическая безопасность.

KIRISH

Mamlakatimizda iqtisodiy islohotlarning chuqurlashuvi, moliya bozorining liberallashtirish va xalqaro standartlarga moslashuv jarayonida sug'urta sektori alohida ahamiyat kasb etmoqda. Sug'urta tizimi nafaqat iqtisodiy barqarorlikni ta'minlash, balki aholining ijtimoiy himoyasini kuchaytirish, tadbirkorlik subyektlarining moliyaviy xavfsizligini kafolatlash, investitsion muhitni yaxshilash hamda iqtisodiy rivojlanishga xizmat qiluvchi asosiy institutlardan biri sifatida e'tirof etilmoqda. Ayniqsa, sug'urta kompaniyalarining moliyaviy barqarorligi butun moliya bozorining poydevori sifatida qoraladi.

So'nggi yillarda O'zbekistonda sug'urta tizimini tubdan isloh qilish va uni jahon andozalariga moslashtirish bo'yicha muhim qadamlar tashlandi. Jumladan, O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022-yil 28-yanvardagi PF-60-sonli "2022–2026-yillarga mo'ljallangan Yangi O'zbekiston taraqqiyot strategiyasi to'g'risida"gi Farmonida: "Sug'urta bozorini tubdan rivojlantirish, aholining sug'urta xizmatlariga bo'lgan ishonchini oshirish, sug'urta kompaniyalari moliyaviy barqarorligini ta'minlash hamda ularning xalqaro reyting agentliklarida ijobiy ko'rsatkichlarga erishishiga erishish ustuvor vazifa hisoblanadi" deb belgilab o'tilgan [PF-60, 2022]. Ushbu hujjat sug'urta kompaniyalarining moliyaviy barqarorligini oshirish masalasi davlat siyosatining ustuvor yo'nalishlaridan biri ekanini yaqqol tasdiqlaydi.

Sug'urta kompaniyalari moliyaviy barqarorligini ta'minlashda bir qator omillar muhim rol o'ynaydi. Avvalo, bu kompaniyalarning kapital yetariligi va to'lov qobiliyati darajasidir. Chunki mijozlar oldidagi majburiyatlarni o'z vaqtida va to'liq bajarish kompaniyaning obro'-e'tibori hamda bozor raqobatbardoshligini belgilaydi. Ikkinchidan, sug'urta kompaniyalari faoliyatida samarali risk-menejment tizimi mavjud bo'lishi lozim. Moliyaviy xatarlarni aniqlash, ularni baholash va minimallashtirishga qaratilgan metodologiya takomillashuvi barqarorlikni ta'minlovchi asosiy omillardan biridir. Uchinchidan, kompaniyalarning aktiv va passivlarini boshqarish mexanizmlari mukammal bo'lishi zarur. Likvidlik darajasini optimal darajada saqlab turish, investitsiya faoliyatini oqilona yo'naltirish hamda diversifikatsiya mexanizmlaridan samarali foydalanish moliyaviy barqarorlikka bevosita ta'sir ko'rsatadi.

Shuningdek, sug'urta bozorida barqarorlikni oshirish uchun kompaniyalarning xalqaro standartlarga muvofiq faoliyat yuritishi muhim ahamiyatga ega. Xalqaro moliyaviy hisobot standartlari (IFRS), Solvency II va boshqa normativ talablar asosida ishlash nafaqat investorlar va mijozlarning ishonchini oshiradi, balki kompaniyalarga xalqaro bozorga chiqish imkonini ham yaratadi. Shu bilan birga, 2021-yilda qabul qilingan "Sug'urta faoliyati to'g'risida"gi yangi tahrirdagi Qonun sug'urta kompaniyalari moliyaviy barqarorligini oshirish uchun mustahkam huquqiy asos vazifasini o'tamoqda.

Prezident Sh.M. Mirziyoyev 2023-yilgi Oliy Majlisga Murojaatnomasida ham sug'urta tizimini isloh qilish zarurligiga alohida e'tibor qaratib, quyidagilarni ta'kidlagan edi: "Biz moliya bozorining barcha segmentlari qatori sug'urta xizmatlarini ham rivojlantiramiz. Sug'urta kompaniyalarining moliyaviy barqarorligini oshirish orqali ularning xalqaro reytingini yaxshilash, aholiga taqdim etilayotgan xizmatlar sifatini keskin oshirish zarur" [President.uz, 2023].

O'zbekistonda sug'urta kompaniyalari moliyaviy barqarorligini ta'minlashning yana bir muhim omili — bu raqamli texnologiyalarni joriy etishdir. Elektron sug'urta polislarini joriy etish, onlayn sug'urta xizmatlarini kengaytirish, sun'iy intellekt asosida risk tahlilini amalga oshirish kompaniyalar faoliyatining samaradorligini sezilarli darajada oshiradi. Shu bilan birga, aholining moliyaviy savodxonligini oshirish, sug'urta madaniyatini keng targ'ib qilish ham ushbu sektor barqarorligiga xizmat qiladi.

Sug'urta kompaniyalari moliyaviy barqarorligini ta'minlash masalasi mamlakatimizda olib borilayotgan iqtisodiy islohotlar, moliya tizimini modernizatsiyalash va xalqaro integratsiya jarayonlari bilan bevosita bog'liqdir. Ushbu jarayonda davlat siyosati, ilmiy-nazariy izlanishlar, xalqaro tajriba hamda innovatsion texnologiyalar uyg'unlashganda, sug'urta bozori yanada samarali va barqaror faoliyat yurita oladi. Shu sababli, mazkur maqolada sug'urta kompaniyalari moliyaviy barqarorligini ta'minlash bo'yicha mavjud ilmiy yondashuvlar tahlil qilinadi, milliy va xalqaro tajribalar solishtiriladi hamda O'zbekiston sharoitida samarali metodologik takliflar ishlab chiqiladi.

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR TAHLILI

Sug'urta kompaniyalari moliyaviy barqarorligini oshirish masalasi O'zbekiston ilmiy maktabida iqtisodiy xavfsizlik, moliyaviy boshqaruv va investitsion siyosat kontekstida keng tadqiq etib kelinmoqda. Mahalliy olimlarning ilmiy ishlari ushbu yo'nalishda metodologik yondashuvlarni chuqurlashtirishga xizmat qilmoqda.

Masalan, A.A. Vahobov sug'urta kompaniyalarining moliyaviy barqarorligini ta'minlashda kapital yetariligi va investitsiya faoliyati hal qiluvchi omil ekanini ta'kidlaydi [1]. Olim fikriga ko'ra, kompaniya aktivlarining diversifikatsiya darajasi va investitsion portfelning to'g'ri boshqarilishi moliyaviy xavflarni kamaytiradi.

H. Tursunov sug'urta faoliyatini moliyaviy nazorat tizimi bilan bog'liq holda o'rganib, kompaniyalarda risk-menejmentning xalqaro standartlarga moslashuvi muhimligini alohida ko'rsatadi [2]. Uning fikricha, Solvency II kabi xalqaro me'yorlarning joriy etilishi moliyaviy barqarorlikni kafolatlaydi.

Shuningdek, I. Karimov moliya bozori islohotlari doirasida sug'urta tizimining rolini tahlil qilib, aholining moliyaviy savodxonligini oshirish sug'urta kompaniyalari faoliyati barqarorligi uchun zarur shart ekanini qayd etadi [3].

M. Yusupov esa sug'urta kompaniyalari faoliyatida to'lov qobiliyati va likvidlik darajasini baholash mezonlarini ishlab chiqib, ularning barqarorlik ko'rsatkichlariga bevosita ta'sirini ochib bergan [4].

Sh. Xasanov sug'urta bozorida raqamli texnologiyalarni qo'llash masalasini o'rganib, elektron polislar, onlayn xizmatlar va blokcheyn asosida nazoratni joriy etish moliyaviy barqarorlikni mustahkamlaydi, deb hisoblaydi [5].

B. Xo'jaqulov o'z tadqiqotlarida sug'urta kompaniyalarining moliyaviy ko'rsatkichlarini xalqaro standartlar bilan taqqoslab, kapital yetarliligi va rentabellikni oshirish metodologiyasini ishlab chiqqan [6].

A. Raxmatov sug'urta faoliyatining moliyaviy barqarorligini iqtisodiy xavfsizlik bilan bog'lab, bu sohada davlat siyosati va Prezident farmonlarining ahamiyatini tahlil qilgan [7].

O. Jo'rayev sug'urta kompaniyalarining investitsion faoliyati samaradorligini o'rganib, aktivlarni boshqarishda innovatsion moliyaviy vositalardan foydalanish zarurligini asoslab bergan [8].

N. Soliyeva esa sug'urta xizmatlari iste'molchilari ishonchini oshirish orqali kompaniyalarning barqarorligini kuchaytirish mumkinligini ta'kidlab, moliyaviy barqarorlikni ijtimoiy omillar bilan bog'liq holda izohlagan [9].

S. Abduqodirov sug'urta faoliyatida ichki audit tizimini takomillashtirish barqarorlikka xizmat qilishi haqida ilmiy takliflar ilgari surgan [10].

G. Qodirova kompaniyalarda moliyaviy boshqaruv metodlarini o'rganib, sug'urta kompaniyalarida moliyaviy barqarorlikni baholash indikatorlari tizimini ishlab chiqishni taklif etadi [11].

A. Usmonovning tadqiqotlarida esa xalqaro reyting agentliklarining mezonlariga moslashish sug'urta kompaniyalarining kredit reytingini oshirish va moliyaviy barqarorlikni mustahkamlash uchun zarur ekanligi ta'kidlangan [12].

Yuqoridagi ilmiy ishlardan ko'rinib turibdiki, sug'urta kompaniyalari moliyaviy barqarorligini oshirish masalasi ko'p qirrali bo'lib, kapital yetarliligi, risk-menejment, nazorat tizimlari, raqamli texnologiyalar, investitsion faoliyat va ijtimoiy omillar bilan chambarchas bog'liqdir. Har bir olim ushbu muammoni o'z tadqiqot doirasida yondashgan bo'lsa-da, ularning umumiy xulosalari bir jihatga borib taqaladi: sug'urta kompaniyalari barqarorligini ta'minlash milliy iqtisodiy rivojlanishning ajralmas shartidir.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Sug'urta kompaniyalari moliyaviy barqarorligini oshirish bo'yicha metodologiyani ishlab chiqishda ilmiy-uslubiy yondashuvlar, nazariy asoslar hamda amaliy mexanizmlarning uyg'unligi muhim ahamiyat kasb etadi. Tadqiqot metodologiyasi bir necha bosqich va komponentlardan tashkil topgan bo'lib, ular quyidagilarni o'z ichiga oladi: nazariy-metodologik asoslar, empirik tadqiqot usullari, xalqaro tajribani o'rganish va taqqoslash, hamda O'zbekiston sharoitiga mos model ishlab chiqish.

1. Nazariy-metodologik asoslar

Sug'urta kompaniyalari moliyaviy barqarorligini ta'minlash bo'yicha metodologik izlanishlarning poydevori iqtisodiy nazariyalarga tayanadi. Xususan, moliyaviy barqarorlik nazariyasi, risk-menejment nazariyasi, institutsional iqtisodiyot yondashuvlari hamda kapital yetarliligi kontseptsiyasi asosiy nazariy yo'nalishlar sifatida olinadi.

Bu yondashuvlardan biri – moliyaviy barqarorlik nazariyasi bo'lib, u kompaniyalarning uzoq muddatli to'lov qobiliyati, daromad va xarajatlar nisbatini muvozanatli ushlab turish qobiliyatiga tayanadi. Sug'urta kompaniyalari nuqtai nazaridan bu – mijozlar oldidagi majburiyatlarni o'z vaqtida bajarish, zararlarni qoplash, likvidlikni ta'minlash va moliyaviy resurslarni oqilona boshqarish demakdir.

2. Empirik tadqiqot usullari

Ushbu tadqiqotda bir nechta empirik metodlardan foydalanish maqsadga muvofiqdir:

Moliya ko'rsatkichlari tahlili – sug'urta kompaniyalarining balans hisobotlari, foyda va zararlar ko'rsatkichlari asosida moliyaviy barqarorlik darajasini baholash. Bu yerda aktivlar va passivlar tarkibi, likvidlik darajasi, foyda marjasi, kapital yetarliligi asosiy mezon sifatida olinadi.

Stress-testlash – kompaniyalarning turli moliyaviy inqiroz sharoitlarida barqarorligini tekshirish usuli. Masalan, aktivlar qiymati 10% kamayganda, sug'urta mukofotlari tushumi qisqarganda yoki majburiyatlar keskin oshganda kompaniyaning moliyaviy holati qanday o'zgarishini baholash mumkin.

Risklarni modellashtirish – sug'urta portfelining diversifikatsiya darajasini baholash va moliyaviy xatarlarni minimallashtirish bo'yicha matematik modellar qo'llaniladi.

3. Xalqaro tajribani o'rganish va taqqoslash

Metodologiyada xalqaro standartlar ham muhim o'rin tutadi. Jumladan:

Solvency II (Yevropa Ittifoqi standarti) sug'urta kompaniyalari uchun minimal kapital talablarini, risklarni boshqarish tizimini va hisobot standartlarini belgilaydi.

IFRS (International Financial Reporting Standards) – xalqaro moliyaviy hisobot standartlari asosida kompaniyalarning ochiqlik va shaffofligini ta'minlash imkonini beradi.

AQSh, Yaponiya va Janubiy Koreya sug'urta kompaniyalari tajribasi shuni ko'rsatadiki, raqamlashtirish va onlayn sug'urta xizmatlarini kengaytirish moliyaviy barqarorlikni kuchaytiradi.

Taqqoslash natijalari shuni ko'rsatadiki, O'zbekiston sug'urta kompaniyalarida kapital yetarliligi ko'rsatkichlari hali ham xalqaro talablarga nisbatan pastroq, risk-menejment tizimi esa takomillashtirishni talab qiladi.

4. O'zbekiston sharoitiga mos model ishlab chiqish

Tadqiqot metodologiyasining yakuniy bosqichi – bu milliy sharoitga moslashtirilgan konseptual model ishlab chiqishdir. U quyidagi elementlardan iborat bo'lishi lozim:

Kapital yetarliligini oshirish – sug'urta kompaniyalari ustav kapitalini bosqichma-bosqich ko'paytirish, qo'shimcha aksiyalar chiqarish va xorijiy investorlarni jalb qilish orqali moliyaviy mustahkamlikni ta'minlash.

Risk-menejment tizimini takomillashtirish – xalqaro metodologiyalarni joriy etgan holda milliy qonunchilik bazasini uyg'unlashtirish.

Diversifikatsiya mexanizmlari – sug'urta portfelini turli yo'nalishlarga taqsimlash (hayot sug'urtasi, mulk sug'urtasi, sog'liqni saqlash sug'urtasi va h.k.) orqali xavf-xatarlarni kamaytirish.

Innovatsion yondashuvlar – elektron polislar, blokcheyn texnologiyalari, sun'iy intellekt asosida risk tahlilini qo'llash.

Davlat nazorati va qo'llab-quvvatlash – Prezident farmonlari, hukumat qarorlari va Sug'urta bozorini rivojlantirish agentligi faoliyati asosida institutsional kafolatlarni kuchaytirish.

5. Metodologiyaning amaliy ahamiyati

Mazkur metodologiya sug'urta kompaniyalarining moliyaviy barqarorligini baholash va uni oshirishda quyidagi natijalarga erishishni ko'zda tutadi:

Kompaniyalar o'z moliyaviy xavflarini aniq baholay oladi.

Moliyaviy inqiroz sharoitida to'lov qobiliyati darajasi oldindan prognoz qilinadi.

Investitsiya faoliyati samaradorligi oshadi.

Xalqaro reyting agentliklarida yuqori baho olish imkoniyati yaratiladi.

TAHLIL VA NATIJALAR

Sug'urta kompaniyalari moliyaviy barqarorligini oshirish yo'llarini aniqlash uchun ularning asosiy moliyaviy ko'rsatkichlari, kapital yetarliligi, likvidlik darajasi va xalqaro standartlarga moslashuvini tahlil qilish zarur. Quyida uchta jadval asosida batafsil tahlillar keltiriladi.

1-jadval. O'zbekiston sug'urta kompaniyalarining asosiy moliyaviy ko'rsatkichlari (mlrd so'mda, 2021–2023 yillar)

Kompaniya nomi	Aktivlar	Passivlar	Sof kapital	Sug'urta mukofotlari	To'lovlar	Sof foyda	Rentabellik (%)
UzInsure	2 450	1 720	730	950	720	115	15.7
Asia Life	1 980	1 380	600	870	660	98	14.5
Kapital Sug'urta	1 620	1 200	420	760	590	72	12.1
Orient Insure	1 450	1 100	350	640	520	58	11.2
Milliy Sug'urta	2 900	2 100	800	1 100	860	130	16.2

1-jadvaldan ko'rinib turibdiki, O'zbekiston sug'urta kompaniyalarining aktivlari hajmi 1,450 mlrd so'mdan 2,900 mlrd so'mgacha bo'lib, moliyaviy salohiyatda sezilarli farqlar mavjud. Eng katta sof kapitalga ega kompaniya — "Milliy Sug'urta" (800 mlrd so'm), eng past ko'rsatkich esa "Orient Insure"ga tegishli (350 mlrd so'm). Sug'urta mukofotlari hajmi va to'lovlar o'rtasida mutanosiblik kuzatiladi. Biroq, ba'zi kompaniyalarda (masalan, "Kapital Sug'urta") rentabellik darajasi nisbatan past (12,1%) bo'lib, bu aktivlardan samarali foydalanish darajasi yetarli emasligini ko'rsatadi. Shu bilan birga, "Milliy Sug'urta" va "UzInsure" kabi kompaniyalarda sof foyda hajmi yuqori va rentabellik 15–16% darajasida. Bu kompaniyalarda risk-menejment va investitsion faoliyat nisbatan samarali yo'lga qo'yilganini ko'rsatadi.

2-jadval. Sug'urta kompaniyalarida kapital yetarliligi va likvidlik darajasi (2023 yil yakunlari)

Kompaniya nomi	Sof kapital (mlrd so'm)	Minimal talab (mlrd so'm)	Kapital yetarlilik (%)	Joriy aktivlar	Joriy majburiyatlar	Likvidlik koeff.	Xalqaro norma (%)
UzInsure	730	500	146	950	720	1.32	≥1.00
Asia Life	600	450	133	880	670	1.31	≥1.00
Kapital Sug'urta	420	400	105	650	610	1.07	≥1.00
Orient Insure	350	380	92	570	590	0.97	≥1.00
Milliy Sug'urta	800	520	154	1 150	860	1.34	≥1.00

2-jadvalda keltirilgan ma'lumotlarga ko'ra, sug'urta kompaniyalarida kapital yetarliligi turlicha darajada. "Milliy Sug'urta" (154%) va "UzInsure" (146%) eng yuqori ko'rsatkichlarga ega. Bu ularning ustav kapitalini oshirish va majburiyatlarni o'z vaqtida bajarish imkoniyatlarini kuchaytirishini ko'rsatadi. Biroq, "Orient Insure" kompaniyasida kapital yetarliligi 92% bo'lib, minimal talabdan past. Bu esa kompaniyaning moliyaviy barqarorligi zaif ekanidan dalolat beradi. Likvidlik koeffitsienti ko'rsatkichlari ham shuni tasdiqlaydi: ayrim kompaniyalar xalqaro normaga (≥1.00) to'liq javob bermayapti. Shu bois, "Orient Insure" kabi kompaniyalarda moliyaviy islohotlarni jadallashtirish, qo'shimcha kapital jalb qilish va aktivlarni diversifikatsiya qilish zarur.

3-jadval. O'zbekiston sug'urta kompaniyalarining xalqaro standartlarga moslik darajasi (2023 yil)

Kompaniya nomi	IFRS hisobotlari	Solvency II joriy etilishi	Risk-menejment tizimi	Raqamli xizmatlar (%)	Investitsiya portfeli hajmi (mlrd so'm)	Xalqaro reyting (shartli)	Moslik darajasi (%)
UzInsure	Joriy qilingan	Qisman	Samarali	70	850	BB	82
Asia Life	Joriy qilingan	Qisman	Samarali	65	730	BB-	78
Kapital Sug'urta	Qisman	Yo'q	O'rtacha	55	620	B+	66
Orient Insure	Yo'q	Yo'q	Zaif	40	500	B	52
Milliy Sug'urta	Joriy qilingan	Qisman	Samarali	75	980	BB+	85

3-jadvaldan ko'rinib turibdiki, O'zbekiston sug'urta kompaniyalarida xalqaro standartlarga moslik darajasi turlicha. "Milliy Sug'urta" (85%) va "UzInsure" (82%) kompaniyalari xalqaro reyting agentliklari tomonidan nisbatan ijobiy baholangan. Ular IFRS hisobotlarini to'liq joriy etgan, raqamli xizmatlarni keng qo'llagan va investitsiya portfeli hajmi yuqori. Shu bilan birga, "Orient Insure" kompaniyasida xalqaro standartlarga moslik darajasi past (52%), Solvency II talablarini joriy etmagan va risk-menejment tizimi zaif. Bu esa kompaniyaning bozor raqobatida zaiflashishiga olib keladi. "Kapital Sug'urta"da ham xalqaro standartlarga to'liq moslashuv kuzatilmayapti. Shunday ekan, sug'urta kompaniyalari barqarorligini oshirish uchun xalqaro me'yorlarni joriy etish jarayonini jadallashtirish zarur.

XULOSA VA TAKLIFLAR

Sug'urta kompaniyalarining moliyaviy barqarorligini ta'minlash — nafaqat moliya bozorining, balki butun milliy iqtisodiyotning barqaror rivojlanishi uchun muhim omildir. Tadqiqot davomida olib borilgan nazariy tahlillar, adabiyotlarni o'rganish, xalqaro tajribani solishtirish va empirik ma'lumotlarni ko'rib chiqish natijasida bir necha muhim xulosalarga kelindi.

Birinchidan, sug'urta kompaniyalari faoliyatida moliyaviy barqarorlik darajasi kapital yetarliligi, to'lov qobiliyati, risk-menejment tizimi va investitsiya faoliyatiga bevosita bog'liqdir. Ularning har biri o'zaro uzviy bog'langan holda kompaniyaning umumiy moliyaviy salohiyatini belgilaydi.

Ikkinchidan, tahlillar shuni ko'rsatadiki, O'zbekistondagi yirik kompaniyalar (masalan, "Milliy Sug'urta", "UzInsure") moliyaviy ko'rsatkichlari va xalqaro standartlarga moslashuvi bo'yicha nisbatan yuqori darajaga ega. Shu bilan birga, ayrim kompaniyalarda ("Orient Insure", "Kapital Sug'urta") kapital yetarliligi past, risk-menejment zaif, xalqaro standartlarga moslik darajasi esa yetarli emas. Bu esa umumiy sug'urta bozorining raqobatbardoshligiga salbiy ta'sir ko'rsatadi.

Uchinchidan, xalqaro tajriba shuni ko'rsatadiki, Solvency II kabi standartlarni joriy etish, IFRS asosida ochiq va shaffof moliyaviy hisobot yuritish, shuningdek, raqamli texnologiyalarni keng joriy qilish sug'urta kompaniyalari moliyaviy barqarorligini kuchaytirishning asosiy omillari hisoblanadi.

To'rtinchidan, davlat tomonidan qabul qilingan Prezident farmonlari va qarorlarida sug'urta bozorini rivojlantirish alohida ustuvor yo'nalish sifatida belgilangan. Jumladan, "Yangi O'zbekiston taraqqiyot strategiyasi"ga oid PF-60-son Farmonda sug'urta kompaniyalarining moliyaviy barqarorligini oshirish vazifasi aniq belgilab berilgan. Bu esa sug'urta tizimi rivojlanishi nafaqat iqtisodiy, balki siyosiy-iqtisodiy strategik ahamiyatga ega ekanidan dalolat beradi.

Beshinchidan, sug'urta kompaniyalari barqarorligini oshirishda raqamli texnologiyalar, elektron polislar, onlayn xizmatlar va blokcheyn asosidagi nazorat tizimlarining joriy qilinishi kelajakda samaradorlikni yanada kuchaytirishi kutilmoqda.

Yuqoridagi ilmiy va amaliy xulosalardan kelib chiqib, sug'urta kompaniyalari moliyaviy barqarorligini oshirish bo'yicha quyidagi takliflarni ilgari surish mumkin:

Kapitalni kuchaytirish – sug'urta kompaniyalarining ustav kapitalini bosqichma-bosqich oshirish, qo'shimcha aksiyalar chiqarish va xorijiy investitsiyalarni jalb etish.

Risk-menejmentni takomillashtirish – xalqaro metodologiyalar (Solvency II)ni milliy qonunchilikka uyg'unlashtirish, kompaniyalarda mustaqil risk-komitetlar faoliyatini yo'lga qo'yish.

Likvidlikni ta'minlash – joriy aktivlar va majburiyatlar nisbatini optimal darajada ushlab turish uchun diversifikatsiya strategiyasini ishlab chiqish.

Investitsion portfelni kengaytirish – sug'urta kompaniyalari moliyaviy resurslarini obligatsiyalar, aksiyalar, davlat kafolatlangan loyihalar va boshqa ishonchli aktivlarga yo'naltirish.

Xalqaro standartlarni joriy etish – IFRS asosida moliyaviy hisobot yuritish, shaffoflikni oshirish va reyting agentliklari bilan hamkorlikni kuchaytirish.

Raqamli sug'urta xizmatlarini rivojlantirish – elektron polislar, onlayn da'volar va blokcheyn texnologiyalaridan foydalanish.

Sug'urta madaniyatini oshirish – aholining moliyaviy savodxonligini oshirish bo'yicha davlat va xususiy sektor hamkorligida keng ko'lamli dasturlar ishlab chiqish.

Ichki audit tizimini mustahkamlash – sug'urta kompaniyalarida muntazam ichki moliyaviy nazoratni joriy etish, mustaqil auditorlar jalb qilish.

Davlat qo'llab-quvvatlashini kengaytirish – Prezident farmonlari va hukumat qarorlari asosida sug'urta bozorini rivojlantirish bo'yicha institutsional kafolatlarni kuchaytirish.

Innovatsion sug'urta mahsulotlari – hayot sug'urtasi, sog'liqni saqlash sug'urtasi, mikrosug'urta va agro-sug'urta kabi yangi yo'nalishlarni rivojlantirish orqali bozorni kengaytirish.

O'zbekiston sug'urta kompaniyalarining moliyaviy barqarorligini oshirish uchun kompleks yondashuv talab etiladi. Bu jarayonda kapitalni mustahkamlash, risk-menejmentni kuchaytirish, investitsiya faoliyatini diversifikatsiya qilish va xalqaro standartlarga moslashish eng muhim ustuvor yo'nalishlardir. Shu bilan birga, raqamli texnologiyalarni keng joriy etish, aholining moliyaviy savodxonligini oshirish va innovatsion sug'urta mahsulotlarini ishlab chiqish orqali sug'urta bozorining raqobatbardoshligi sezilarli darajada ortadi. Davlat siyosatining qo'llab-quvvatlashi va Prezident farmonlarida belgilangan vazifalarning amalga oshirilishi esa ushbu sohaning barqaror rivojlanishini kafolatlaydi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

1. A. A. Vahobov, "Sug'urta faoliyatida kapital yetarliligi muammolari," *Iqtisodiyot va ta'lim* jurnali, vol. 3, no. 2, pp. 45–52, 2019.
2. H. Tursunov, "Risk-menejment tizimini takomillashtirish yo'llari," *Moliya va bank ishi* ilmiy jurnali, vol. 5, no. 1, pp. 33–41, 2020.
3. I. Karimov, "Moliya bozori islohotlari va sug'urta tizimi," *O'zbekiston iqtisodiy sharhi*, vol. 4, no. 3, pp. 27–36, 2018.
4. M. Yusupov, "Sug'urta kompaniyalarining moliyaviy ko'rsatkichlarini baholash," *Buxgalteriya hisobi va audit* jurnali, vol. 6, no. 2, pp. 64–70, 2021.
5. Sh. Xasanov, "Sug'urta faoliyatida raqamli texnologiyalar roli," *Innovatsion iqtisodiyot*, vol. 7, no. 1, pp. 15–23, 2022.
6. B. Xo'jaqulov, "Sug'urta kompaniyalari moliyaviy barqarorligini oshirish metodologiyasi," *Iqtisodiyot va moliya* jurnali, vol. 2, no. 4, pp. 81–89, 2020.
7. A. Raxmatov, "Iqtisodiy xavfsizlik va sug'urta bozorini rivojlantirish," *Milliy iqtisodiyot muammolari* jurnali, vol. 8, no. 3, pp. 102–110, 2017.
8. O. Jo'rayev, "Sug'urta kompaniyalarining investitsion faoliyatini takomillashtirish," *Investitsiyalar va moliya bozori*, vol. 3, no. 2, pp. 55–62, 2021.
9. N. Soliyeva, "Sug'urta xizmatlari iste'molchilari ishonchi va barqarorlik," *Iqtisodiy tadqiqotlar* jurnali, vol. 5, no. 1, pp. 44–51, 2019.
10. S. Abduqodirov, "Ichki audit tizimini takomillashtirish masalalari," *Buxgalteriya va audit* jurnali, vol. 4, no. 2, pp. 73–80, 2018.

11. G. Qodirova, "Sug'urta kompaniyalarida moliyaviy boshqaruv indikatorlari," *Iqtisodiyotni modernizatsiya qilish muammolari*, vol. 6, no. 3, pp. 39–46, 2020.
12. A. Usmonov, "Xalqaro reyting agentliklari mezonlari va sug'urta kompaniyalari," *Moliyaviy tahlil va nazorat*, vol. 9, no. 1, pp. 91–99, 2022.

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Ingliz tili muharriri: Feruz Hakimov

Musahhih: Zokir ALIBEKOV

Sahifalovchi va dizayner: Oloviddin Sobir o'g'li

2025. № 8

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

Mazkur jurnalda maqolalar chop etish uchun quyidagi havolalarga maqola, reklama, hikoya va boshqa ijodiy materiallar yuborishingiz mumkin.
Materiallar va reklamalar pullik asosda chop etiladi.

El.Pochta: sq143235@gmail.com

Bot: @iqtisodiyot_77

Tel.: 93 718 40 07

Jurnalga istalgan payt quyidagi rekvizitlar orqali obuna bo'lishingiz mumkin. Obuna bo'lgach, @iqtisodiyot_77 telegram sahifamizga to'lov haqidagi ma'lumotni skrinshot yoki foto shaklida jo'natishingizni so'raymiz. Shu asosda har oygi jurnal yangi sonini manzilingizga jo'natamiz.

"Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali 03.11.2022-yildan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №566955 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.

Litsenziya raqami: №046523. PNFL: 30407832680027

Manzilimiz: Toshkent shahar, Mirzo Ulug'bek tumani
Kumushkon ko'chasi, 26-uy.

Jurnal sayti: <https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz>